

Okruhy ke státní závěrečné zkoušce studijního programu *Učitelství pro mateřské školy z pedagogiky a psychologie*¹

Student si vybere otázku a má 20 min. na přípravu k jejímu zodpovězení. U zkoušky odpovídá s dokladováním příkladů z praxe v portfoliu a s oporou o ně.

Kritéria pro hodnocení jednotlivých okruhů SZZ:

- Průkaznost praktických příkladů doložená v portfoliu studenta.
- Tvořivý přístup studenta, originalita praktického příkladu.
- Konzistentnost s teoretickými východisky.

1. Okruh: CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Praktický příklad: *Na konkrétním dítěti uveďte charakteristiky jeho školní zralosti a příklady činností, kterými byste podpořil/a oblasti potřebné pro přechod do primárního vzdělávání.*

Pedagogika a psychologie: Pedagogicko-psychologická charakteristika dítěte předškolního věku (s důrazem na 2.–6. rok života dítěte). Pohled na dítě v historickém kontextu: J. A. Komenský, J. J. Rousseau. Pohled na dítě v psychologické vývojové perspektivě: fyzický vývoj, motorický vývoj, vývoj řeči, vývoj grafomotoriky. Kognitivní vývoj a jeho poruchy (vnímání, paměť, intelektové funkce, exekutivní funkce). Teorie mysli. Emoční vývoj. Psychické potřeby dětí v předškolním období; attachment (Bowlby, Ainsworthová), psychosociální vývoj (Erikson), vývoj sociálních vztahů, charakter vztahů s vrstevníky, dospělými a dětmi v různověkém kolektivu. Vývoj volných procesů. Vývoj sebepojetí dítěte. Tělesná, psychická a sociální zralost předškolního dítěte. Lateralita. Odklad školní docházky. Zralost a způsobilost ke školní docházce.

Literatura:

- Hejlová, H., Opravilová, E., Bravená, N., & Uhlířová, J. (2013). *Nahlížení do světa dětí*. Praha: Pdf UK.
- Jedlička, R. (2017). *Psychický vývoj dítěte a výchova*. Praha: Grada.
- Komenský, J. A. (1992). *Informatorium školy mateřské*. Praha: Kalich.
- Mertin, V., & Gillernová, I. (2015). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál.
- Pavlovská, M., Syslová, Z., & Šmahelová, B. (2012). *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita.
- Rousseau, J. J. (1907). *Emil čili o výchově*. Přerov: Knihotiskárna Bartheldy a spol.
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum.

2. Okruh: PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ DIAGNOSTIKA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Praktický příklad: *Doložte využití diagnostických nástrojů v praxi pro zjišťování informací o dítěti a způsob jejich využití.*

Pedagogika a psychologie: metody diagnostiky (zásady vedení rozhovoru, pozorování, analýza produktů atd.). Oblasti diagnostiky a proces pedagogického diagnostikování v podmínkách mateřské školy. Vedení dokumentace a její zásady (vč. legislativy).

¹ Okruhy ke státní závěrečné zkoušce jsou uveřejněny na webových stránkách katedry primární pedagogiky <https://katedry.ped.muni.cz/primarni-pedagogika/pro-studenty-ms> a jsou určeny pro studenty nastupující do studia v roce 2017 a dále.

Psychologická anamnéza (osobní, rodinná, školní). Psychologické testy. Chyby v diagnostikování. Etika práce s výsledky diagnostiky. Diagnostické portfolio dítěte. Spolupráce s PPP a SPC.

Literatura:

- Bednářová, J., & Šmardová, V. (2008). *Školní zralost*. Brno: Computer Press.
- Mertin, V., & Gillernová, I. (2015). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál.
- Sedláčková, H., Syslová, Z., & Štěpánková, L. (2012). *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer.
- Sindelárová, B. (2016). *Předcházíme poruchám učení*. Praha: Portál.
- Syslová, Z., Kratochvílová, J., & Fikarová, T. (2018). *Pedagogická diagnostika v mateřské škole*. Praha: Portál.
- Syslová, Z., & Kratochvílová, J. (2018). *Metodika pro učitele: Praktická příručka k diagnostickému nástroji PREDICT*. Praha: Raabe.

3. Okruh: ZPŮSOB UČENÍ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Praktický příklad: *Aplikujte konstruktivistický přístup v učení na příkladu konkrétní (polo)řízené činnosti s dětmi v MŠ.*

Pedagogika a psychologie: specifika učení u dětí předškolního věku. Učení a paměť, učení a kognitivní rozvoj. Učení a emoce. Zákony a druhy učení. Kognitivní a učební styl. Pedagogický přístup Marie Montessori. Naivní teorie dítěte, pedagogické důsledky různých teorií učení (L. S. Vygotskij, behaviorismus, gestalt, humanistické, konstruktivistické teorie). Hra jako základní činnost dítěte předškolního věku, její význam, druhy her a jejich klasifikace, teorie a funkce hry (J. Huizinga, R. Caillios, J. Piaget), principy rozvíjení hravých činností, požadavky na hračku. Kreativita, fáze tvořivého procesu, rozvoj tvořivosti v MŠ.

Literatura:

- Machková, E. (2004). Principy dramatické výchovy – hra. In *Jak se učí dramatická výchova* (s. 13–18). Praha: AMU.
- Montessori, M. (2017). *Objevování dítěte*. Praha: Portál.
- Montessori, M. (2012). *Tajuplné dětství*. Praha: Triton.
- Pavlovská, M., Syslová, Z., & Šmahelová, B. (2012). *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita.
- Piaget, J. (1999). *Psychologie inteligence*. Praha: Portál.
- Suchánková, E. (2014). *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Praha: Portál.
- Škoda, J., & Doulík, P. (2011). *Psychodidaktika. Metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Praha: Grada.

4. Okruh: PROJEKTOVÁNÍ

Praktický příklad: *Představte zrealizovaný projekt a uveďte jeho východiska.*

Pedagogika a psychologie: ideová východiska a současné přístupy k projektové výuce (J. Dewey, V. Příhoda, Kolbův cyklus, učení a „aha-moment“, řízené objevování). Východiska plánování, vztah cílů a obsahu (Bloomova taxonomie kognitivních cílů a její revize, taxonomie cílů v afektivní oblasti /Krathwohl/, taxonomie cílů v oblasti psychomotorické /Dave/). Gardnerova teorie mnohočetné inteligence. Cíl výchovy, prostředky výchovy. Propojení třídního a školního vzdělávacího programu. Projektová výuka, integrovaná tematická výuka.

Literatura:

- Gardner, H. (1999). *Dimenze myšlení – teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál.
- Kovalíková, S. (1993). *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž: Spirála.
- Kratochvílová, J. (2009). *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita.
- Mareš, J. (2013). *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál.
- Syslová, Z., & Štěpánková, L. (2017). *Projektování v mateřské škole*. Brno: Masarykova univerzita.
- Šmelová, E., & Prášilová, M., et al. (2018). *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál.

5. Okruh: DIFERENCIACE VZDĚLÁVÁNÍ

Praktický příklad: *Doložte a vysvětlete volbu vzdělávacích strategií a motivaci dětí s ohledem na stanovené cíle a potřeby dětí.*

Pedagogika a psychologie: psychické stavy a vlastnosti dětí. Osobnostní charakteristiky (např. introvertní či úzkostné děti v MŠ). Specifika vyplývající z vývojové dynamiky (vč. vývoje motoriky a sociálního vývoje). Emoční procesy a stavy, emoční inteligence, empatie. Potřeby, zájmy, hodnoty, motivy. Druhy motivace. Vzdělávací strategie, metody a formy vzdělávání, vzdělávací nabídka.

Literatura:

- Černý, V., Ilkovičová, K., & Grofová, K. (2016). *Děti a emoce*. Edika. Albatros Media.
- Jedlička, R. (2017). *Psychický vývoj dítěte a výchova*. Praha: Grada.
- Krejčová, V., Kargerová, J., & Syslová, Z. (2015). *Individualizace předškolního vzdělávání*. Praha: Portál.
- Pfeffer, S. (2003). *Rozvíjíme emoce dětí: praktická příručka pro mateřské školy*. Praha: Portál.
- Stuchlíková, I. (2007). *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál.

6. Okruh: INTERAKCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Praktický příklad: *Uveďte příklady (doložte) interakcí v MŠ (např. učitel-dítě, učitel-učitel, dítě-dítě, učitel-rodič) a charakterizujte je.*

Pedagogika a psychologie: vnímání druhého člověka, percepční a jiné kognitivní stereotypy, verbální a nonverbální komunikace, zásady efektivní komunikace, kultivace percepčních a komunikačních dovedností učitele MŠ. Vybrané pedagogické přístupy MŠ v současnosti (waldorfská pedagogika, vzdělávací program Začít spolu, Mateřská škola podporující zdraví, Lesní mateřské školy). Struktura sociální skupiny, klasifikace skupin, skupinové normy, struktura pozic a vztahů, skupinové role. Sociální interakce. Sociální učení: sociální posilování, imitace (observační učení), identifikace. Interakční styl učitele. Partnerský versus mocenský přístup ve výchově, respektování dítěte.

Literatura:

- Carlgen, F. (1991). *Výchova ke svobodě. Pedagogika Rudolfa Steinera*. Praha: Baltazar.
- Fendler, L. (2003). Teacher reflection in a hall of mirrors: Historical influences and political reverberations. *American Educational Research Association*, 32(3), 16–25.
- Gardošová, J., & Dujková, L., et al. (2003). *Vzdělávací program Začít spolu*. Praha: Portál.
- Havlínová, M., Lacinová, I., Petrasová, N., Syslová, Z., Šprachtová, L., & Vencálková, E. (2008). *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole (2. aktualizovaný program)*. Praha: Portál.
- Heckmannová, H. (2016). *Pomalé rodičovství: Vědomá péče o děti – inspirativní přístup školky Nokken*. Praha: Dharma Gaia.
- Hewstone, M., & Stroebe, W. (2006). *Sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Kopřiva, P., Nováčková, J., Nevolová, D., & Kopřivová, T. (2008). *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála.

Lukavská, E. (2003). *Pozor, děti!* Dobrá voda: Aleš Čeněk.

Lyons, N. (2010). Reflection and reflective inquiry: Critical issues, evolving conceptualizations, contemporary claims and future possibilities. In N. Lyons (Ed.), *Handbook of reflection and reflective inquiry: Mapping a way of knowing for professional reflective inquiry* (s. 3–22). NY: Springer.

Svobodová, E., & Švejdová, H. (2011). *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál.

7. Okruh: SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Praktický příklad: *Charakterizujte dítě se speciálními vzdělávacími potřebami (ADHD, poruchy autistického spektra, nadané atd.) a zkuste navrhnout postupy, které byste zvolili pro jeho vzdělávání.*

Pedagogika a psychologie: děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Děti nadané, děti s deficitem v dílčích funkcích, syndrom ADD/ADHD, poruchy autistického spektra (PAS). Projevy, příčiny, přístup pedagoga. Inkluze, integrace. Tvorba plánu pedagogické podpory (1. stupeň) a individuálního vzdělávacího plánu (2.–5. stupeň). Spolupráce se školskými poradenskými zařízeními a s rodinou dítěte.

Literatura:

Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.

8. Okruh: VZTAHY MŠ A RODINY

Praktický příklad: *Uveďte příklady způsobů informování rodiny o pokrocích dítěte.*

Pedagogika a psychologie: současná rodina, funkce rodiny, charakteristické znaky funkční rodiny, výchovné styly v rodině, attachment, pedagogická diagnostika rodiny. Stav rodinného systému (úplná, neúplná, doplněná, dysfunkční rodina, střídavá péče atd.). Socializace – fáze, produkty, socializace v MŠ. Sociální prostředí, adaptace a maladaptace. Historické milníky vývoje předškolní pedagogiky v českém prostředí (J. V. Svoboda, M. Riegrová, V. Příhoda, O. Chlup, A. Süsová, I. Jarníková). Vliv rodiny, vliv vrstevníků. Spoluúčast rodičů na předškolním vzdělávání v pojetí RVP PV, formy spolupráce mezi MŠ a rodinou.

Literatura:

Hewstone, M., & Stroebe, W. (2006). *Sociální psychologie*. Praha: Portál.

Jedlička, R. (2017). *Psychický vývoj dítěte a výchova*. Praha: Grada.

Lažová, L. (2013). *Mateřská škola komunikuje s rodiči: Výměna informací, řešení problémů*. Praha: Portál.

Lenderová, M., & Rýdl, K. (2006). *Radostné dětství? Dítě v Čechách 19. století*. Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka.

Syslová, Z., Pavlovská, M., & Šmahelová, B. (2012). *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita.

9. Okruh: SEBEREFLEXE V PRÁCI UČITELE

Praktický příklad: *Doložte příklady seberefektivních technik, které používáte k autodiagnostice.*

Pedagogika a psychologie: osobnost učitele, současné teorie osobnosti. Profesionalita učitele. Profesionální kompetence učitele, sebe/reflexe, reflektivní techniky. Práce s vlastní emotivitou. Zvládání učitelského stresu, sociální opora, syndrom vyhoření (*burn-out*). Profesionální vývoj

učitele, supervize, mentoring. Profesionální portfolio. Povinnosti předškolního pedagoga vyplývající z RVP PV.

Literatura:

Syslová, Z. (2013). *Profesionální kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada.

Syslová, Z. (2017). *Učitel v předškolním vzdělávání a jeho příprava na profesi*. Brno: Masarykova univerzita.

Syslová, Z., & Chaloupková, L. (2015). *Rámec profesních kvalit učitele mateřské školy*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity.

10. Okruh: HODNOTICÍ PROCESY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Praktický příklad: *Vysvětlete s oporou o vybrané doklady, jak jsou využívány hodnoticí procesy v mateřské škole ke zkvalitňování předškolního vzdělávání.*

Pedagogika a psychologie: charakteristiky kvalitní školy. Oblasti autoevaluace, její cíle, kritéria, metody, nástroje a techniky, plán autoevaluace. Sociální vztahy na pracovišti, sociální klima. Profesionální indukce (začínající učitelé), mentoring a supervize. Plánování změn a rozvoje MŠ na základě (auto)evaluace.

Literatura:

Syslová, Z. (2012). *Autoevaluace v mateřské škole. Cesta ke kvalitě*. Praha: Portál.

Syslová, Z., Kuchař, F., Schenková, H., Strakatá, M., & Štěpánková, L. (2016). *Proměna mateřské školy v učící se organizaci*. Praha: Wolters Kluwer.